

Dovište na Ratišu kao motiv usmenog narodnog stvaralaštva

(Na primjeru jednog kazivanja i jedne pjesme)

RUSMIR DJEDOVIĆ, OMER HAMZIĆ
.....

JEDAN OD najznačajnijih kulturno-historijskih fenomena šireg prostora oko susjednih općina Gračanica, Srebrenik i Lukavac je, svakako, i višestoljetna tradicija održavanja dova-molitvi na planini Ratiš. Te se dove po tradiciji održavaju na najvišem vrhu planine Ratiš, na samoj tromedi spomenute tri općine, koji se u narodu i naziva Dovište¹. To je mjesto okupljanja brojnih vjernika iz ovog dijela Bosne, koji dolaze da se mole na Ratišu svakog ponedjeljka u razdoblju između Jurje-

va (6. maj) i Aliđuna (2. avgust).²

Vjersko okupljanje na Ratišu, koje seže u duboku prošlost, ostavilo je vidne tragove u narodnoj tradiciji ovoga kraja. O tome se i danas prenose brojna narodna predanja i vjerovanja.

Ovom prilikom donosimo dva priloga koji bacaju nešto više svijetla na poimanje i uticaj tradicije dova na Ratišu u širim narodnim

¹ O značaju i tradiciji dova i dovišta u Bošnjaka muslimana Bosne i Hercegovine pisali su: Muhamed Hadžijahić, Mahmud Traljić, Nijaz Šukrić, *Islam i muslimani u Bosni i Hercegovini*, Starješinstvo Islamske zajednice, Sarajevo, 1977., Muhamed Hadžijahić, Sinkretički elementi u islamu u Bosni i Hercegovini, *Prilozi za orijentalnu filologiju* br. 28-29/1978-9., Sarajevo 1979., Enver Mulahalilović, *Vjerski običaji muslimanau u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 1989. itd.

² Detaljnije o značaju i tradiciji održavanja dova na planini Ratiš vidjeti u: Rusmir Djedović, Ratiš kao značajno islamsko-bogumilsko dovište-molitvište Sjeverne i Sjeveroistočne Bosne, Gračanički glasnik, broj 21, Gračanica 2006., Rusmir Djedović, Dovište na Ratišu kod Srebrenika, u knjizi S. Kulenović, R. Djedović i E. Mutapčić, Srebrenik-historijsko-etnografske skice, Srebrenik, 2006., Osman Delić, O kulturnim mjestima na području opštine Gračanica, Gračanički glasnik broj 1, Gračanica 1996.; U avgustu 2006. godine BZK "Preporod" iz Srebrenika organizovao je tribinu o značaju dovišta na Ratišu. Na njoj su o toj temi govorili: Mehmedalija ef. Hadžić, savjetnik reis-ul uleme za šerijatska pitanja, mr. Omer Hamzić, glavni urednik Časopisa za kulturnu historiju Gračanički glasnik i prof. Rusmir Djedović, koji je istraživao i pisao o dovištu na Ratišu.

slajevima, a zanimljivi su po tome što potiču iz novijeg doba. Radi se o jednom kazivanju i jednoj narodnoj pjesmi iz sedamdesetih godina 20. stoljeća koje ovdje donosimo u cjelosti kao ilustraciju procesa nastajanja narodnog duhovnog stvaralaštva u formi pjesme, priče, zanimljivog kazivanja. U kasnijim fazama, u tom procesu, zaboravljaju se prvi njihovi autori, a dodavanjem ili oduzimanjem pojedinih detalja, prekrajanjem forme, pa i čitave sadržine, to postaju pravi oblici narodnog stvaralaštva.

KAZIVANJE HUSEJNA BABAJIĆA O TOME KAKO JE NAPRAVIO, A ZATIM UKLONIO SPOMEN-OBILJEŽJE NA RATIŠU 1972. GODINE

Husein Babajić, sin Mehmeda, zvani Srce iz Rašljeve, 16. jula 1972. godine, uz suglasnost nadležnih (pitao je miliciju, i vjersku zajednicu), samoinicijativno je podigao spomen-obilježje na Dovištu i tim povodom organizovao narodnu proslavu na Ratišu. Odmah nakon postavljanja spomenika i održavanja te proslave, uslijedile su višednevne kišne padavine, koje su počele ugrožavati usjeve i ljetinu. Kako kiša danima nije prestajala, u narodu je raslo uvjerenje da se toliko "okišalo" radi spomenika. Vjerovalo se da bi kiša odmah stala, čim bi se spomenik uklonio. Što je više padalo, sve su bili odlučniji zahtjevi iz naroda da spomenik mora ukloniti onaj ko ga je i podigao. Napokon je Babajić, kao graditelj spomenika, poslušao "glas naroda" i uklonio "svoj spomenik" sa Ratiša. O gradnji tog spomenika i danas kruže razne priče u narodu oko Ratiša. Svoje viđenje tih događaja "bacio je na papir" i sam graditelj spomenika, Husein Babajić zvani Srce. Njegovu priču prenosimo izvorno i u cjelini:

Na spomeniku je pisalo "Ovu ploču podiže Babajić (Mehmeda) Husejin". Eh da vidim kako je do toga došlo. Radio sam u Rudniku 1957. godine. Otišao sam na Ratiš na molitvište, puno je ljudi bilo. Bio je vodeći gospodin Aganović ef. Ibrahim rekao je ljudima "dragi moji prijatelji lijepo bi bilo da bi mi skupili dobrovoljni pri-

log da postavimo ovdje neki spomenik ili nišan". Prošlo je tri ponedjeljka nisam bio na Ratišu. Pitao sam Muslimović Hasana je li se šta o tim radilo. Hasan mi je odgovorio: "ništa".

Niko ne govori. Srce me povuklo da nešto razmislim o tim spomeniku. I razmislio sam da ja sam finansiram taj spomenik. Kad sam sakupio jedan dio novca otišao sam u Gornju Orahovicu kod istog efendije. Jako me je lijepo primio i pili smo kavu. Ja sam mu rekao sjećate li se kad ste govorili na Ratišu o spomeniku ili nišanima pa od tog svega ništa. On mi je rekao sjećam se. Ja sam mu rekao ja sam odlučio da sam finansiram taj spomenik na Ratišu. On mi je rekao "aferim" puno to košta, kako ćete izaći na kraj? Ja sam mu rekao nema problema "valja raditi".

Otišao sam u Gračanicu u SUP i rekao sam Miliciji sve ovo što sam rekao i efendiji. Kad sam još sabrao novca otišao sam opet do efendije i rekao sam mu "mi bi trebali, nas dva otići u Srebrenik da naredimo taj isti spomenik". On mi je rekao idemo u utorak, ali navratu Hadži Muratu u Moranjke i poselami ga od mene i reci mu da se nađemo na mjestu gdje se rade spomenici u 10 sati.

Našli smo se u Srebreniku sve trojica kod majstora. Pitao je Aganović majstora koliko košta ovakav spomenik. On je rekao toliko bez mermerne ploče, a sa pločom mermernom puno više dođe.

Aganović je rekao meni puno košta ta mermerna ploča, hoćeš li moći platiti. Ja sam mu rekao sve volja radi.

Poslije toga otišli smo svako sebi.

Poslije otpočeo sam se spremat novčano i kad sam se spremio uzeo sam dva lonca po 40 litara, 25 tanjura, 25 kašika, 25 viljuški da bi mogli kuhinju imati na Ratišu. Za kuhare robu sam kupio koja im pripada tog istog dana, kupio sam 3 mantila, 3 kecelje, 15 komada džezvica za kafu, 15 kašičica, 1 lonac za kuhanje vode (za kafu). E da vidimo dalje ko je pripremao hranu. Za kafu su bili: Babajić Sejjudin sa svojim pomoćnikom, oni su kafe kuhali. Babajić Sejjudin je predložio da kuhari iz Gnojnice imaju dobri koji će služiti tu masu naroda, samo ne znam njegova imena i njegova pomoćnika. Molim ta dva stručnjaka neka se jave po imenu i prezimenu ako treba.

Da vidimo dalje šta sam još kupio. Kupio sam 110 kg kruha, a grah je bio za ručak, zaklao sam 2 ovce na Ratišu za doručak i tako narod kaže da su zadovoljni sa ručkom i sa kafom. Stvarno prave si majstore odnosno kuhare našao. E vidimo osam kola imao sam za starije osobe za prevoz, otići i doći na Ratiš. Miričina, Gnojnica, Kruševica, Cage, Seona, Moranjci, Gornja Orahovica i Donja Orahovica to bi bio prevoz.

Kupio sam 8 košulja za vozače koji su tjerali konje. Kupio sam za konje 32 maramice. Pravio sam i napravio u Zagrebu jednu plakatu u Moranjke, Orahovicu, Donju Orahovicu, Miričinu, Seonu, Gnojnicu i u Kruševicu i polijepio sam ih

odnosno jedan je čovjek dva dana ostavio za to.

Prije 15 dana plakate su polijepljene da znaju građani za tu proslavu. Otišao sam do gospodina Aganovića i ja sam mu rekao za te natpise na spomeniku hoće li to biti sve u redu, on mi je rekao da hoće, problema nema kako sam ja rekao onako će biti i pisati. Još i danas imam te slike i isti spomenik i gledao sam natpis da na njemu piše "ovu ploču podiže Babajić (Mehmed) Husejin iz Gornje Rašljeve".

Od efendije otišao sam opet u Gračanicu u SUP i ja sam ih pitao budite dobri pa primite ovu moju molbu. Svi troškovi koji budu došli ja ću ih platiti. Treba mi Milicija na Ratišu od 9

sati pa dok se ne završi. Oni su mi rekli malo da sačekam, poslije su me zvali i rekli su mi toliko košta hoćete uplatiti i donesite papir. Kad sam to napravio i donio im nema problema doće naši odavde i bit će tačno u 9 sati pa do kraja. Oni su imali posebno svoj stol i obavljali su dužnost svoju onako kako treba, bili su do posljednjeg gosta. Isti kuhari kahvedžije noćili su uoči 16. 07. 1972. godine na Ratišu. 15. 07. 1972. godine došli su mi 2 čovjeka i dvije žene iz Vinkovaca koji su noćili u subotu uvečer.

Da navedem tu istu večer kiša je padala, to je nešto nemoguće sutri dan u jutro bilo je vedro, nigdje se nije mogao vidjeti oblak. Tada je tako lijepo bilo nemoguće, tolike su mase bile sva zemlja oko dovišta, njive i šume, kad bi iz helikoptera bacio šibicu nebi pala na zemlju nego na narod. Da dalje vidimo isti spomenik koji je bio prekriven bili su natječaji ko će otkrit i da je bila Muslimović Rajfa žena Đulage, ona je otkrila spomenik i položila 45 hiljada. Ljudi kad su stjeli klanjati postavili su pitanje ko bi nam rekao važnost ovog spomenika,

OSLAVI NA RATIŠ PLANINI I HUSEJNU BABAJIĆU

kuštvo moje kaolsmo vako sjeli
to mi nebi pfermu započeli
proslavina Ratiš Planini
sedamdeset i drugoj godini
Husejnu Mehe Babajića
z Rašljeve zaseok Mehio
svijek je imo želju njaku
lignut spomen neznamom junaku
Husejn je napiso plakate
a sve strane rasturijo brate
noće svoje ola ispu nižeže
a Ratišu napravi veseže
hiljadu devetoj statini
olam deseti i drugoj godini
nedežu šesnestoga jula
se vijest na olaleko čula
proslavu cu napraviviti taku
izjem spomen neznamom junaku
a dovištu ote se bogu moli
a ko želi doći nek izvoli
a spomenik ostavi sadaku
znamome palome funnh

gospodin Aganović je rekao koga interesuje neka dođe sutra, danas ne mogu reći ponedjeljak je.

Sutra ponedjeljak je bilo preko 100 ljudi čekali su Aganovića i nije došao, i ljudi nije ih bilo sve u detalje jasno. Nakon 3–4 dana kiše su padale i otišli su dole, jedan iz Rašljeve, 1 iz Seone i Miričine taj spomenik ne može opstat na Ratišu evo 7 dana kiša pada, to je sigurno zbog spomenika i meni su rekli kad su me pozvali taj spomenik ne može tu ostati. Vi ga razmontirajte i noste gdje znate. Ljudi su došli tj. delegati iz 4 sela i to su predložili da spomenik ne može opstati.

Sljedeće godine nalazio sam se u Zagrebu kad je led polupao sve crepove Rašljeva, Seona, Moranjci, Gornja Orahovica, Miričina, Donja Orahovica i na Turkovićima je prebijao letve. Žao mi je što sam se nalazio u Zagrebu da odem tim ljudima i kažem ko je sad kriv za ovaj led.

Molim gospodine Plavšiću ti znaš da se ja borim o stočarstvu ne čitam novina pa te molim ovi listovi ako će otići kroz štampu želim da dobijem iste novine. Ako će ići kroz pjesmu da dobijem jednu kasetu. Platit ću je platiti. Ako će ići sve ovo do MUP-a u Gračanici molim prenesite im da me mogu naći samo posle 6 sati naveče kod kuće a prije nemogu me naći sa kerovima na Ratišu.

Selam ili pozdrav svima mojim prijateljima Husejin Babajić (Srce)

PJESMA IMŠIRA PLAVŠIĆA O

PROSLAVI NA RATIŠ PLANINI I

HUSEJNU BABAJIĆU

Kako je podizanje, a potom uklanjanje spomenika na Ratišu imalo širokog odjeka u narodu (o čemu su se počele ispredati razne praznovjerice i nagađanja), svojom pjesmom oglasio se i Imšir Plavšić, narodni pjesnik-guslar iz susjedne Miričine (rođen 1927. godine u Rašljevi), koji je, inače spjevao više pjesama o raznim ličnostima i događajima, kako iz prošlosti tako i savremenog doba (O smrti Josipa Broza Tita, o događajima iz Drugog svjetskog i minulog rata itd.) Njegovu pjesmu o Huseinu Babajiću (opet kao primjer početnog nastajanja neke narodne umotvori-

ne) donosimo izvorno i u cijelosti:

O PROSLAVI NA RATIŠ PLANINI I HUSEJNU BABAJIĆU

*Društvo moje kad smo vako sjeli
što mi nebi pjesmu započeli
o proslavi na Ratiš planini
sedamdeset i drugoj godini
i Husejnu Mehe Babajića
iz Rašljeve zaseok Mehića
uvijek je imo želju njaku
dignut spomen neznanom junaku
Husejn je napiso plakate
na sve strane rasturijo brate
Hoće svoje da ispuni želje
na Ratišu napravi veselje
U hiljadu devetot stotini
sedamdeset i drugoj godini
u nedelju šesnestoga jula
ta se vijest na dalako čula
Proslavu ću napraviti taku
dižem spomen neznanom junaku
Na dovištu će se Bogu moli
pa ko želi doći nek izvoli
Na spomenik ostavi sadaku
neznanome palome junaku
Bit će prijevoz iz mahale svake
za starije sa njima nejake
pa i dosta i jela i pića
sve na račun Husejn Babajića
Kad šesnestog nedelja osvanu
po sunčanom i lijepom danu
sa svih strana kolone se vide
sve na Ratiš na proslavu ide
kolko se je sakupilo raje
sve prekrilo ratiške meraje
Vatre gore okreću se janjci
teferiče veseli bosanci
kahvedžije svuda kahvu dijele
obukli su mantile bijele
Konobari ručkove dijele
opasali kecelje bijele
Dosta jela i svakoga pića
a i lijepih cura i mladića
nek sevdishu koji koju vele
a stariji nek se bogu mole
Kad je bilo oko dvanaest sati
počeše se ljudi nadmetati*

ko će više para položiti
 taj će danas spomenik otkriti
 Najviše je položilo pare
 Rajfa žena Muslimović Kadre
 Četrdesetipet hiljada je dala
 na dovištu obraz osvijetlala
 Jer je Rajfa u AFŽ-e bila
 na dovištu spomenik otkrila
 Nije bilo većeg kavalera
 od Husejna zvanog Safera
 na livadi kola postrojio
 i lijepe konje otkrio
 furmanima košulje na rame
 a konjima u uši mahrame
 nek prevoze narod na sve strane
 iznemogle, stare i jarane
 Eto tako moje društvo milo
 ja sam bijo lijepo je bilo
 Nij prošlo nekoliko dana
 crni oblak dođe sa svih strana
 prolomi se na Ratiš planinu
 sve poplavi u Sprečku dolinu
 sedam dana kiša je padala
 danu noću nikad nije stala
 Sa svih strana čula se je vika
 kiša pada sve zbog spomenika
 Dovište je naše sveto mjesto
 ne smije se tako radit nešto
 Husejnine žalosna ti mati

nosi spomen neće kiša stati
 Husejn je spomenik jamijo
 al je svoju želju ispunijo.
 Ovu pjesmu narod će pjevati
 istorija neka se pamti
 Sad ću pjesmu završiti ovu
 to je Safer koga srce zovu.

ZAKLJUČAK

Kazivanje ili bolje reći zapis Huseina Babajića iz Rašljeve i pjesma poznatog narodnog pjevača ovog kraja, Imšira Plavšića iz Miričine, dokaz su prvo, koliko je još živa narodna tradicija koja se vezuje za višestoljetno održavanje dovi na planini Ratiš i drugo, kao primjer početne faze nastajanja narodne legende, priče, pjesme...

Ovdje se vidi kako i događaj iz sasvim bliske prošlosti (1972. godine), može izazvati narodnu maštu i postati predmet neke interesantne priče, ostavljajući snažan trag u ukupnoj narodnoj tradiciji, u ovom slučaju kao izvor za nastanak novih elemenata narodne predaje i vjerovanja o značaju dova na Ratišu. Na taj način se i u suvremeno doba razvija, inače, bogata narodna tradicija i predaja o važnosti Dovišta na Ratišu.